

Basso continuo i problematyka
faktury muzycznej w XVII i XVIII
wieku

Magdalena Walter-Mazur

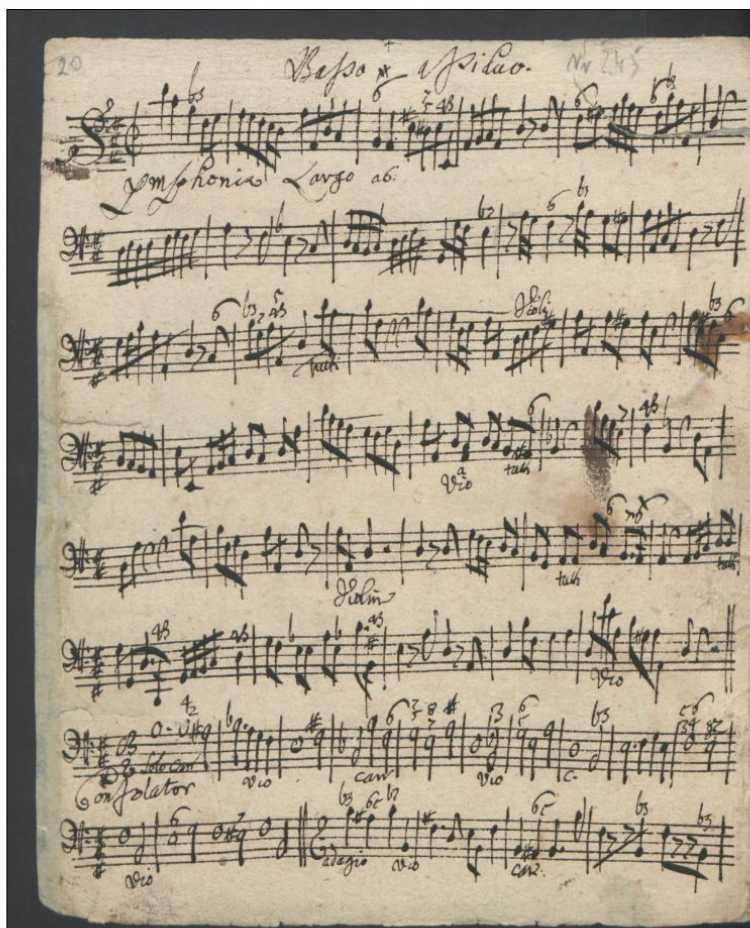
Basso continuo

(bas generalny, bas cyfrowany, generalbas, b.c.)

W XVII i XVIII wieku linia głosu basowego, stanowiąca harmoniczny fundament utworu. Najczęściej wymagający od wykonawcy improwizacyjnego dopełnienia.

Kompozytorzy zazwyczaj dopisywali obok nut cyfry podpowiadające wykonawcy, jak powinni uzupełnić strukturę akordową. W epoce baroku istnienie basu cyfrowanego było tak oczywiste, że utwory bez b.c. były specjalnie oznaczane (*senza continuo*)

- <https://www.youtube.com/watch?v=lq2gmVqaM6k> Early Music Sources speak
- <https://www.youtube.com/watch?v=OObAfpmUods>
- <https://www.youtube.com/watch?v=eoWtvPBKefc>

Basso continuo a monodia akompaniowana i styl koncertujący

- <http://ks4.imslp.info/files/imglnks/usimg/b/bb/IMSLP286641-PMLP116645-lenvovemvsichedi00cacc.pdf>
- Francesco Caccini,
Le nuove musiche,
1602

Pojawienie się samodzielnego głosu basowego implikującego poprzez odpowiedni zapis (cyfrowanie) przebieg harmoniczny utworu, było związane z zaistnieniem zjawiska monodii akompaniowanej oraz stylu koncertującego, gdzie głos wokalny rozwijał się w sposób nieskrępowany ponad linią basu. Głos (lub głosy) były uwolnione od konieczności realizowania warstwy harmonicznego utworu, jak miało to miejsce w renesansowej polifonii.

Stale obecna podstawa harmoniczna utworu,
realizowana częściowo w sposób
improwizowany

- <https://www.youtube.com/watch?v=UsKWQxRaf-s> Nigra sum
- <https://www.youtube.com/watch?v=XUqdpFYTatI>
- <https://www.youtube.com/watch?v=EYNqHhnT1CI>
- <https://www.youtube.com/watch?v=Un3EvfxrgfI> Laetatus sum

Geneza

Pojawienie się b.c. u progu 1600 wieku było przygotowywane pod koniec XVI wieku:

- Praktyka wykonawcza: śpiewany tylko najwyższy głos, reszta akompaniowana;
- Praktyka „wspierania” głosów na organach
- Zmiany fakturalne: coraz większa rola głosów skrajnych (madrygał), „odkrycie” walorów faktury nota contra notam;
- Frottola – pieśń dworska solowa z akompaniamentem

Geneza

Dwie formy, które poprzedziły dojrzałe b.c.

- *Basso seguente* – wyodrębnione z faktury głosowej najniżej aktualnie brzmiące dźwięki i instrumentalne akompaniowanie na ich podstawie;
- *Partitura pro organo* – pomysł muzycznych wydawców – dodatkowa książka głosowa przeznaczona dla organisty (głównie dot. repertuaru polichóralnego)

Typy *partitura pro organo*

(Nie była to partytura w dzisiejszym rozumieniu)

- Zapis głosów basowych (lub najniższych dźwięków chórów), na osobnej pięciolinii dla każdego chóru
- Dla każdego chóru dwie pięciolinie: jedna bas, druga głos najwyższy (dla orientacji w przebiegu)
- W utworach czterogłosowych „prawdziwa” partytura, czyli transkrypcja czterogłosu wokalnego na organy

Druki zawierające b.s. i p.p.o.

- Pierwsze zachowane b.s. : Placido Falconio „Introitus et Alleluja per omnes festivitates”, Wenecja 1575.
- Pierwsze zachowana p.p.o.: Giovanni Croce „Motetti a otto voci”, Giacomo Vincenti, Wenecja 1594.

Czym się różni b.c. od b.s. i p.p.o?

- Nie jest jednym z głosów konstrukcji kontrapunktycznej, lecz jest całkowicie od nich niezależny, stanowi rzeczywista podporę harmoniczną.

Pierwsze przykłady druków zawierających realne b.c.

- Związane są już z monodią
- Wszystkie ukazują się drukiem w 1600 roku:
 - Le musiche...sopra L'Euridice Jacopo Periego;
 - L'Euridice Giulio Cacciniego
 - Rappresentatione di Anima e di Corpo Emilia de Cavalieri

Ten ostatni zastosował jako pierwszy nazwę *basso continuo*, jego cyfrowanie było najdokładniejsze (nawet podwójne i potrójne, z zaznaczeniem pozycji dźwięków przez stosowanie cyfr do 18).

O problemach, zasadach i sposobach realizacji dowiadujemy się z traktatów

- M.in. Agistono Agazzariego „Del suonare sopra'l basso con tutti li stromenti” (Siena 1607, Wenecja 1609)

Dzieli on instrumenty na fundamentalne (organy, klawesyn, teorba) i ornamentalne (lutnia, harfa, szpinet, skrzypce).

Realizacja b.c. a obsada wykonawcza utworów

- Dobór instrumentu/instrumentów realizujących b.c. należał do wykonawców (ew. zależał od warunków wykonania). Mógł to być jeden instrument harmoniczny, lub cała grupa instrumentów (tzw. **grupa continuo**)
- Pozostałe instrumenty, które miały dokładnie sprecyzowany przebieg partii, nazywano **instrumentami obligato**.

B.c. w XVIII i XIX w.

- W XVIII wieku nauka realizacji *basso continuo* staje się elementem nauki kompozycji (David Heinichen, *Der Generalnbas in der Composition*, Drezno 1728), zaś w wieku XIX przeradza się w naukę harmonii, nazywaną jeszcze czasem „nauka generałbasu”.
- B.c. jako współczynnik faktury utrzymuje się najdłużej w muzyce kościelnej, do początków XIX w., rezygnują z niego w połowie XVIII wieku kompozytorzy mannheimscy.

Basso continuo a faktura utworów barokowych

- Faktura spolaryzowana – biegunowa, najważniejsze są głosy skrajne, głosy środkowe stanowią wypełnienie harmoniczne, “homofonia continuo”
- Faktura *a due canti* – dwa głosy „koncertują” na tle basowej podstawy
- „kontrapunkt luxurians” dojrzałego baroku: polifonia w której poszczególne głosy stanowią figurację szkieletu harmonicznego
- <https://www.youtube.com/watch?v=lrvYjV1ErX0> O come sei gentile
- <https://www.youtube.com/watch?v=p7fhbKsdvBA> (z partyturą)
- https://www.youtube.com/watch?v=EsUWG2axB3w&list=RDEsUWG2axB3w&start_radio=1&t=6 Bach Magnificat

Podstawowa literatura:

- Z.M. Szweykowski, Historia muzyki w XVII wieku, tom I „Pierwsze zmiany”, s. 85-113.
- „Jak realizować basso continuo”, ed. Z.M. Szweykowski, Musica Prattica t. IV, Kraków 1997.